

Doc. dr Drago Milošević, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje – Nikšić
Danijela Bulatović, profesor, OŠ »Oktoih« - Podgorica

CILJNO PLANIRANJE U FIZIČKOM VASPITANJU

1. UVOD

Reformisani vaspitno-obrazovni sistem u Crnoj Gori, koji se zasniva na savremenim društvenim i naučnim dostignućima u svim oblastima ljudske djelatnosti, usmjeren je na povećanje kvaliteta života, posebno djece i učenika u savremenim društvenim odnosima. Time se opšta odgovornost vaspitno-obrazovnih ustanova povećava i prilikom davanja najboljih odgovora na svakodnevne izazove savremenog načina života. Neminovno je da se na taj način povećava i odgovornost vezana za izradu, a zatim i realizaciju planova i programa za svako vaspitno-obrazovno područje i na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja, što svakako podrazumijeva i izradu i realizaciju plana i programa u fizičkom vaspitanju kao integralnoj cjelini vaspitno-obrazovnog područja. I od fizičkog vaspitanja traži se konkretan doprinos u pripremi i osposobljavanju djece i učenika za aktivno uključivanje u život i rad u savremenom društvu. Didaktičko-metodička, naučna i praktična dostignuća u fizičkom su vaspitanju na takvom nivou da mogu uspješno odgovoriti izazovima savremene metodologije planiranja i programiranja.

Nauka i praksa koje tretiraju problematiku fizičkog vaspitanja raspolažu brojnim informacijama o vrijednostima tjelesnih aktivnosti pomoću kojih se može uticati na promjene nekih dimenzija antropološkog statusa učenika, zadovoljenje njihovih želja i potreba, te primjenjivanju različitih oblika tjelesnih aktivnosti u svakodnevnom životu i radu. One navode na zaključak da je planiranje i programiranje, u stvari, osnova za nastavu (i vannastavne i vanškolske aktivnosti) fizičkog vaspitanja „po mjeri“ učenika, tj. nastavu prilagođenu realnim potrebama i interesima učenika.

Izrada programa, što podrazumijeva veoma stručan posao zasnovan na naučno-stručnim znanjima i bogatom iskustvu pedagoške prakse, predstavlja suštinsko pitanje vaspitno-obrazovnog procesa u fizičkom vaspitanju. Programom se utemeljuje struktura nastave, vannastavnih i vanškolskih aktivnosti. Programiranje podrazumijeva precizno definisanje cilja koji se želi ostvariti programskim sadržajima, utvrđivanje prostornih, materijalno-tehničkih i drugih relevantnih uslova i načina bitnih za njegovu realizaciju, kao i mogućnost praćenja i vrednovanja nivoa ostvarivanja programa.

U sistemu vaspitanja i obrazovanja nastavni proces je planska, sistematska i organizovana aktivnost nastavnika i učenika, usmjerena na postizanje vaspitno-obrazovnih ciljeva. Planiranje u fizičkom vaspitanju predstavlja didaktičko-metodičku raspodjelu nastavnih sadržaja po principima, pravilima i zakonitostima do kojih je došla savremena didaktika i metodika, pri čemu nije moguće zanemariti saznanja drugih nauka koje proučavaju mišljenje, učenje, saznanje i organizaciju uspješnog rada. Planiranje je, dakle, svjesno osmišljavanje, svrsishodno raščlanjivanje, skiciranje i projektovanje nastavnikove aktivnosti sa učenicima radi realizacije postavljenog cilja i zadataka fizičkog vaspitanja.

2. CILJNO PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE

Cilj u nastavni fizičkog vaspitanja jeste neko planirano stanje, nivo, znanje ili postignuće koje želimo da ostvarimo, dok su zadaci – koraci na putu do postavljenog cilja. Ciljevi su i smjernice u radu nastavnika: šta treba da uradi i kako da upravlja transformacionim procesima u fizičkom vaspitanju, tj. kako da ostvari planirana znanja, sposobnosti i postignuća učenika. Dakle, ciljevi u nastavnim planovima treba da predstavljaju sposobnosti, znanja i postignuća, ali i sve druge osobine koje želimo da razvijemo kod učenika.

Službeni nastavni, tj. predmetni program ima opšte, operativne i socijalizacijske ciljeve u okviru kojih nastavnik treba da svojim planom – na osnovu relevantnih faktora za koncipiranje plana za svoju školu po razredima, a po potrebi i odjeljenjima, ili i homogenim grupama – konkretizuje koje će sposobnosti razvijati kod učenika, koje karakteristike, koja praktična, a koja teorijska znanja, kojim nastavnim sadržajima itd. Nastavni plan koji osmišljava nastavnik postaje sistem oblikovanih smjernica, nivoa i puteva – kako da kod učenika, pored sposobnosti i karakteristika njegove individualnosti, razvija i njegovo mišljenje, samoinicijativnost, svjesnu aktivnost, različite oblike i nivoa mišljenja, navike, načine upravljanja svojim kretnim aktivnostima i emocijama, odnosno da oblikuje ličnost koja je sposobna da sve pozitivne strane tjelesnog kretanja i vježbanja u fizičkom vaspitanju prihvati i primjenjuje u različitim, svakodnevnim životnim situacijama.

Ciljeve fizičkog vaspitanja (opšti, operativni i socijalizacijski, kao i korelaciju sa drugim vaspitno-obrazovnim područjima) treba ostvarivati pomoću nastavnih sadržaja, tj. „sadržaja i aktivnosti“ koji su u predmetnom programu nabrojani i razdvojeni po sportskim disciplinama. Nastavniku je data sloboda da na osnovu tih sadržaja i aktivnosti planira nastavne cjeline i nastavne teme, a iz njih konkretizuje nastavne sadržaje, tj. nastavne jedinice za svaki čas pojedinačno.

Nastavnim cjelinama nastavnik zaokružuje opšte ciljeve fizičkog vaspitanja koje je odabrao iz operativnih ciljeva predmetnog programa.

Konačni izbor ciljeva fizičkog vaspitanja i njihovo usklađivanje sa odabranim nastavnim sadržajima prepušten je nastavniku i njegovim teorijskim, stručno-metodskim i organizaciono-praktičnim sposobnostima i znanjima. Planirani, tj. odabrani cilj mora biti jasan i konkretan, sa izraženim karakteristikama vaspitno-obrazovnih poruka koje su precizne, ostvarive (moguće), operativno determinisane i – za tu konkretnu karakteristiku ili sposobnost učenika koju smo planirali da „podizemo na viši nivo“ – mjerodavne, mjerljive i dokazive.

Cilj je, kazali smo, stanje kakvo želimo da postignemo. Ciljevi fizičkog vaspitanja govore o tome šta nastavnik u okviru opšte „normativnosti“ nastavnog procesa planira, tj. kakve promjene, postignuća i efekte želi da ostvari u okvirima antropoloških karakteristika i sposobnosti učenika, koje su izraz učenikove individualnosti.

Nastavnik, u okviru neke nastavne cjeline (trčanje, skakanje, ples itd.) bira nastavne teme (ciklično kretanje do 2,5 minuta u prirodi, skok udalj tehnikom uvinuće, tango) i one operativne ciljeve u nastavnom planu koje učenici mogu postići u cjelini. Nastavnik po potrebi, a na osnovu svojih stručno-metodskih i ostalih neizostavnih sposobnosti, pri-

lagodava operativne ciljeve tako da budu konkretni, ostvarivi, te na kraju tematske cjeline – u okviru tranzitnog praćenja i provjeravanja – izmjereni i analizirani. Realizacija operativnih ciljeva mora biti u funkciji opštih ciljeva fizičkog vaspitanja. Dakle, ciljevima fizičkog vaspitanja, neposredno i posredno definišemo, usmjeravamo, korigujemo, prilagođavamo i realizujemo, cjelokupni vaspitno-obrazovni proces u fizičkom vaspitanju prema individualnim potrebama učenika. Od određivanja operativnih ciljeva zavise sve dalje radnje u nastavnom procesu, nezavisno što su sve aktivnosti u nastavnom procesu jedinstvene i u stalnoj dinamičkoj i dijalektičkoj međuzavisnosti. Na primjer, na osnovu postavljenog operativnog cilja, koji je primaran u procesu rada, nastavnik bira metode rada, metodičke organizacione oblike rada (i ostalo), tj. iznalazi najbolje načine za ostvarivanje postavljenog cilja. Iz ovog proizilazi i jasan zadatak operativnih ciljeva kojima se nastavni rad usmjerava, konkretizuje, osmišljava i racionalizuje, odnosno prilagođava realnim antropološkim sposobnostima i karakteristikama učenika. Zbog toga, ali ne samo zbog toga, operativni ciljevi moraju biti toliko jasni da uvijek i nastavnici i učenici znaju koji to nivo sposobnosti, znanja i postignuća moraju usvojiti, ili koji su to operativni ciljevi (i na kom nivou) obavezujući za učenike. Nastavnik ciljnim planiranjem određuje šta bi učenik mogao biti sposoban da postigne, a ranije to nije mogao, šta je to učenik na kraju nastavne cjeline ili školske godine naučio i savladao u tolikoj mjeri da to znanje i sposobnosti može upotrebljavati u različitim životnim situacijama.

Nastavnik mora poznavati i poštovati razlike značenja opštih i posebnih ciljeva fizičkog vaspitanja i konkretnih, tj. operativnih ciljeva i zadataka nastave. Poistovjećivanje ciljeva sa nastavnim sadržajima velika je greška, jer se u tim slučajevima ne mogu decidno donijeti zaključci o tome šta učenik mora usvojiti u nastavnom procesu, na kom nivou – u kvalitativnom ili kvantitativnom smislu.

Neki operativni ciljevi, dati predmetnim programom, imaju oblik opštosti, neodređenog su nivoa znanja, sposobnosti i postignuća koje učenici treba da ostvare, a nastavnik takođe nije u mogućnosti da ih provjeri na osnovu relevantnih pokazatelja. Na primjer, „Razvija kolektivni napad kroz pripremu akcija i realizaciju napada“; „Učenik treba da ... izvodi postupan i kontrolisan napad ... uz stimulaciju i formiranje taktičkog mišljenja“¹. Nastavnik takve ciljeve mora napraviti operativnim, tj. konkretizovati ih primjereno nastavnoj temi (u ovom slučaju – kolektivna taktika napada u košarci), sposobnostima, znanjima i postignućima učenika i realizovati ih pomoću onih nastavnih sadržaja koji na konkretniji način obezbjeđuju njihovo ostvarivanje. Samo na takav način, u realnim uslovima rada, mogu se ostvariti i realni vaspitno-obrazovni ciljevi i zadaci. Operacionalizacijom, tj. konkretizacijom operativnih ciljeva koji imaju karakter opštosti, stvaraju se realne mogućnosti da se učenikova znanja, sposobnosti i postignuća prate, provjeravaju (što podrazumijeva i korigovanje i sve vidove unapređenja vaspitno-obrazovnog procesa), analiziraju, unapređuju i ocjenjuju. Na takav način, nastavnik takođe provjerava planom predviđene ciljeve i zadatke i dobija povratne informacije o efektima vaspitno-obrazovnog procesa u cjelini i u pojedinostima.

¹ Zavod za školstvo (2005). Predmetni programi fizičkog vaspitanja za opštu gimnaziju. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, str. 73 i 81.

Cilj je konkretan i operativno definisan samo onda kada se iz njegove formulacije vidi šta će učenik naučiti, čime će ovladati, odnosno koje će to konkretne aktivnosti (fizičke vježbe, kretanja ili motoričke zadatke) biti sposoban da realizuje, radi, izvodi kada postigne postavljeni cilj. Dakle, nastavnik operativne ciljeve „operacionalizuje“ do tog nivoa i na taj način da ih prilagođava antropološkim karakteristikama i sposobnostima učenika konkretnog razreda, odnosno i odjeljenjima ili homogenim grupama unutar odjeljenja. Operacionalizovan je onaj nastavni cilj koji daje jasne povratne informacije da je nastavnik ostvario takav nivo nastavnog procesa u kome učenici pokazuju da su ostvarili postavljeni cilj. Dakle, operativni cilj je „operativan“ samo ako je ciljno-tematski i ciljno-praktično ostvariv, tj. ako vaspitno-obrazovne sadržaje (nastavne sadržaje) možemo realizovati u nastavnom procesu pomoću kojeg su date jasne i nedvosmislene poruke, određen jasan nivo sposobnosti, znanja i postignuća koje učenici treba da ostvare. Tako operacionalizovan operativni cilj ima najviši nivo konkretnosti, ali neizostavno mora biti u kontekstu naučno-sistemske kontinuiteta i sastavni dio najmanje jednog njemu nadređenog opšteg cilja fizičkog vaspitanja.

U ciljnom planiranju nastavnik planira konkretan broj časova za određenu nastavnu cjelinu, pri čemu one nastavne cjeline – kao što su, na primjer, atletika ili ritmika i ples – koje su sastavljene iz više manjih povezanih cjelina planira da realizuje po zaokruženim cjelinama u različitim djelovima nastavne godine. Na primjer, hodanje i trčanje nastavnik planira da realizuje u septembru i oktobru, a skokove i bacanja u aprilu i maju.

Planiranje realizacije nastavnih sadržaja sportskih igara mora da zadovolji sistematičnost, postupnost i kontinuitet usvajanja elemenata tehnike, a zatim i taktike, što podrazumijeva neprekidno trajanje učenja tih sadržaja. Nastavne cjeline moguće je „zaokružiti“ po klasifikacionim periodima, po mjesecima ili nedjeljama. Bitno je da se „zaokruživanje“ uradi svrsishodno i smisleno za cijelu nastavnu cjelinu, kako bi učenici imali vremena i mogućnosti za ostvarivanje postavljenih ciljeva i željenog nivoa motoričkih sposobnosti, te motoričkih znanja i postignuća.

Kada nastavnik u procesu planiranja precizira ciljeve, tj. željeni nivo sposobnosti, znanja i postignuća koji će razvijati svi učenici uz pomoć različitih metoda, organizacionih i metodičkih organizacionih oblika rada i različitih sredstava, tada prelazi na planiranje onih aktivnosti koje će učenike usmjeravati na procese aktivnog sticanja ili usavršavanja znanja, povećanja nivoa sposobnosti i onih psiho-socijalizacijskih karakteristika i sposobnosti koje će učenicima bitno doprinositi za upražnjavanje tjelesnih aktivnosti (kojim su ovladali) u svakodnevnim životnim situacijama. Nastavnik dalje, u svakoj nastavnoj cjelini, planira one aktivnosti koje će preovladavati i uz čiju će se pomoć na najbolji način realizovati ciljevi. Na primjer, ako je nastavnik, na osnovu rezultata inicijalnog mjerenja, planirao kao cilj – povećanje nivoa snage ramenog pojasa, tada će planiranjem nastavnih sadržaja u okviru konkretne nastavne cjeline, ti sadržaji biti u smislu ostvarivanja definisanog cilja.

Dobro ciljno planiranje podrazumijeva i planiranje (preciziranje) i provjeru osnovnih i minimalnih standarda znanja na kraju svake nastavne cjeline. Standarde znanja nastavnik bira tako da su oni mjerljivi i da određuju minimalni nivo znanja i

spособnosti koje bi trebalo da postigne većina učenika. Tako postavljeni standardi znanja postaju osnovni pokazatelji efikasnosti nastavnog procesa i učeničkih postignuća. Planiranje standarda znanja treba da bude zasnovano na individualnim razlikama učenika i njihovim antropološkim karakteristikama i sposobnostima. Različit nivo standarda (osnovni nivo podrazumijeva da ga za određeni vremenski period postignu svi učenici; viši nivo, koji je namijenjen učenicima sa višim nivoom motoričkih sposobnosti, znanja i postignuća) omogućava i diferenciranost aktivnosti primjerenih individualnim karakteristikama i mogućnostima učenika i humanizaciji cjelokupnog procesa rada.

Nastavnik planira i načine, postupke i vremenske termine praćenja, provjeravanja i ocjenjivanja, nezavisno da li se radi o opisnom ili brojčanom ocjenjivanju. Ovaj proces treba da bude u skladu sa programskim sadržajima i postavljenim standardima znanja.

Ciljno planiranje podrazumijeva i korelaciju fizičkog vaspitanja sa ostalim vaspitno-obrazovnim područjima. Nastavnici predmeta u kojima se ostvaruje međupredmetna povezanost treba da preciziraju ciljeve koje žele da ostvare, i da na tim osnovama traže mogućnost što sadržajnije povezanosti koja će doprinosti razvijanju svestrano oblikovane ličnosti učenika. Povezivanje različitih vrsta znanja, nastavnici različitih vaspitno-obrazovnih područja oblikuju u autentične ciljeve i zadatke koje realizuju u tijesnoj međuzavisnosti. Oni zadržavaju specifičnosti vaspitno-obrazovnog područja (nastavnog predmeta), a u najvećoj mjeri doprinose ostvarivanju predmetnih ciljeva i zadataka, i ciljeva i zadataka ukupnog vaspitno-obrazovnog procesa.

3. ZAKLJUČAK

Uvažavajući sve relevantne faktore koji na jasan način učestvuju u definisanju cilja, plana i programa u fizičkom vaspitanju, s pravom se može tvrditi da je generalni cilj plana i programa uticaj na kvantitativne i kvalitativne promjene primarnih antropoloških karakteristika i sposobnosti učenika. Te promjene se posebno vezuju za zdravstveno stanje i usvajane higijenskih navika, morfološke karakteristike, motoričke sposobnosti, funkcionalne sposobnosti, usvajanje sportsko-tehničkih znanja, povećanje nivoa sportsko-tehničkih postignuća, učvršćivanje moralnih i vaspitno-socijalizacijskih karakteristika.

Navedene i na koncipirani način pomenute kvantitativne i kvalitativne promjene antropoloških karakteristika i sposobnosti učenika koje je moguće i koje treba razvijati u svim organizacionim oblicima rada u fizičkom vaspitanju, neophodno je da nastavnik i konkretizuje. Konkretizacija predmetnog programa podrazumijeva da na osnovu relevantnih faktora kojim se osmišljava plan rada nastavnik precizira koje će to, na kom nivou, na koji način i zašto razvijati karakteristika i sposobnosti učenika. Konceptija ciljnog planiranja podrazumijeva da se plan odnosi na konkretnu školu po razredima, a zatim odjeljenjima i, konačno, po homogenim grupama unutar odjeljenjskih kolektiva. Na takav način nastavnik osmišljava, oblikuje i ciljno usmjerava smjernice, puteve i nivoe djelovanja tjelesnog vježbanja u fizičkom vaspitanju na konkretne učenike u konkretnim vremenskim, prostornim i materijalno-tehničkim uslovima. Dakle, ciljnim planiranjem nastavnik razvija kod učenika znanja, postignuća, sposobnosti i karakteristi-

ke, koje su rezultat njegove individualnosti. Takođe, u takvom procesu rada učenik razvija i lične stavove i mišljenje, navike, načine upravljanja kretnim aktivnostima, stilovima ponašanja, emocijama i socijalizacijskim osobinama. Ciljnim planiranjem se i na direktniji način utiče na oblikovanje ličnosti sa sposobnostima da sve pozitivne strane tjelesnog kretanja i vježbanja u fizičkom vaspitanju prihvati, usvoji ih i primjenjuje u različitim svakodnevnim životnim situacijama i sportskim disciplinama.

Konačni izbor operativnih ciljeva i njihovo usklađivanje sa konkretnim nastavnim sadržajima, u isključivoj je zavisnosti od nastavnika fizičkog vaspitanja, odnosno od njegovih teorijskih, stručno-metodskih i organizaciono-praktičnih znanja i sposobnosti. Neophodno je da planirani cilj bude jasan i konkretan, sa naglašenim vaspitno-obrazovnim porukama koje su precizne, operativno definisane, ostvarive, primjerene učenikovim mogućnostima i potrebama, mjerljive i dokazive.

4. LITERATURA

1. Findak, V. (2003). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Milošević, D. (2008). *Metodika fizičkog vaspitanja*. Podgorica: Unireks.
3. Višnjić, D., Martinović, D. (2005). *Metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: BIGZ Publishing.
4. Zavod za školstvo (2005). *Predmetni programi fizičkog vaspitanja za devetogodišnju osnovnu školu*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.
5. Zavod za školstvo (2005). *Predmetni program za fizičko vaspitanje opšte gimnazije*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.

TARGET PLANNING OF THE PHYSICAL EDUCATION

The reformed educational-erudition system in Montenegro, based on the contemporary social and scientific achievements in all of the fields of the humans interests, is directed to improve the quality of life standards, especially of the children and the students in the contemporary social relationships. In that way the common responsibility of the educational-erudition institution becomes more important to be able of giving the best answers to the every day problems of the contemporary way of life. It is obvious that in that way the responsibility related to the designing, followed by the realization of the plans and programs for every educational-erudition field and at the all level of erudition and education increases, which certainly means the designing and the realization of the plan and program in the physical education, too, as an integral part of the educational-erudition field. From the physical education by itself is requested the concrete contribution in the preparation of the qualification of the children and the students for their active participation in the every day life and working in the contemporary society. Didactics-methodical scientific and practical achievements in the physical education are to be at a such level that they can successfully answer to the challenges of the modern planning and programing methodology.

The science and practical experience, treated the problems of the physical education, have at disposition the numerous information about the values of the physical activities which by themselves could influence to the changes of some dimensions of the students anthropology's status, satisfaction of their wishes and necessity, as to the application of the different forms of the physical activities in every day life and work. They induce to the conclusion that the planning and programing, in fact, is the base for teaching (out-teaching and extra-scholar activities) of the physical education suitable for the students, i.e. the teaching adopted to the real students' needs and interests.

Key words: Target planing, physical education, common target, operative target.

“Dan”, 4. februar 2010.

ФАКУЛТЕТ ЗА СПОРТ И ФВ ПОСЈЕТИО НИША САВЕЉИЋ

Сарадња успјешних

Ниша Савељић, фудбалски екс репрезентативац Југославије, менаџер и агент ФИФА, бивши члан Будућности, Партизана и члан шампионске екипе Бордоа јуче је посјетио Факултет за спорт и физичко васпитање у Никшићу и упознао се са садржајем рада и појединим студентима на том факултету. У разговору са деканом факултета доц. др Душком Бјелицом, Савељић је договорио неколико облика међународне сарадње која ће сигурно допринијети још бољем раду најмлађе академске јединице Универзитета Црне Горе.

– Жеља нам је да сарађујемо

и са успјешним појединцима који су имали завидне спортске каријере, а који могу допринијети популаризацији нашег факултета чији је мото рада знање и здравље. Свјесни смо да је у спорту само резултат једино и увијек мјерљив и наши следећи кораци ће бити искуства тестирања и мјерења у француском спорту, у држави која у многим спортовима има свјетске и европске шампионе, како појединачно тако и екипно, а Ниша Савељић ће нам помоћи да убрзо из тих центара добијемо оно што нас интересује, рекао је декан Бјелица.

Т.Б.